

“Atalarımız ortaktı”

D İ Ş K Ö Ş E

“Türkiye model olur mu?”

BERİL DEDEOĞLU

Ülkelerin demokrasi kaliteleri ya da demokratikleşme süreçlerine ilişkin değerlendirme yapıldığında, bu değerlendirmeyi yapanın meselelere nereden baktığını anlamak hemen mümkün olur.

Ortadoğu, Orta Asya ya da Kafkasya ülkelerinde siyasal yeniden yapılanma süreçleri yaşandığında, buralardaki dönüşümü demokratikleşme süreçleriyle açıklama ihtiyacı doğar. Her dönüşümün ille demokratikleşme sürecine karşılık gelmesi gerekmez de, günümüz dünyasında bu tür bir bakışın egemen olduğu söylenebilir. Söz konusu bölgeler konu edildiğinde ve siyasal dönüşümler demokratikleşmeye açıklanmaya çalışıldığında, birbiriyle çelişen iki duruma karşılaşılar.

Birinci durumda, ABD, Kanada ya da Avrupa ülkelerindeki demokrasi üst limit olarak görülür. Her birindeki demokrasi aynıymış gibi bir genelleme yapılır; üstelik bu ülkelerde demokrasi kalitesini yukarı çekmek için artık çaba verilmediği varsayılır. Dolayısıyla, sabit bir demokrasi anlayışı ve uygulamaları olduğu varsayımından hareket edilir. Bu bakış açısı içinden öteki toplumlara bakıldığında, incelenen yerler Batı ülkelerindeki modele ne kadar yakın ya da uzak olduğuna göre değerlendirilir. Hal böyle olunca, Mısır, Kuveyt ya da Yemen'in demokrasi ile birlikte anılmaları için çok zaman olduğu düşünülür.

İkinci durum ise, her bir ülke ya da toplumu kendi değişkenleri içinde değerlendirme eğilimidir. Söz konusu bakışın genellemelere engel olan bir yanı olmakla birlikte, bu kez de evrensel insan hak ve özgürlükleri eşliğinin esnetilmesi söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla, bir İsveç vatanı için makul ve gerekli görülebilen bir talebin bir Afgan vatandaşı tarafından talep edilmesinin beklenmeyeceği bir durum ortaya çıkabilir. Kısacası, evrensel insan hak ve özgürlüklerinin bazı yerlerde o kadar da abartılı bir beklenti haline gelmemesi gereğine olan inanç yaygınlaşabilir.

Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerine model olup olamayacağına ilişkin tartışmalar, tam da bu ikircikli bakış açılarını açığa çıkarıyor. Türkiye'nin model olmasını savunanların bir kısmı, cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki askeri bürokrasinin kurduğu laik düzene işaret ederek Ortadoğu ülkelerinde de bu türden geçişler olmasının makul olacağını ima ediyor. Doğal olarak, Türkiye, tam da terk etmeye çalıştığı bu modelin örnek olarak gösterilmesinden rahatsızlık duyuyor. Türkiye modelinde ısrar eden diğer bir kısım ise, dindar kimlikli kadroların demokratik bir yapı kurabilme hallerini örnek gösteriyorlar. Bu yaklaşıma Türkiye'de farklı nedenlerle karşı çıkanlar var, ancak daha önemlisi, söz konusu yaklaşımın 'iyi' bir şey söylerken 'kötü' bir şey söylüyor olma ihtimali.

Mısır, Tunus, Fas ya da Libya için Türkiye yerine Yunanistan, İtalya, Brezilya ya da Hindistan modellerinin önerilmesi gayet mümkün, eğer 'model'le kast edilen demokratikleşme ise. Türkiye modelini diğerlerinden ayıran, dindar ya da muhafazakar eğilimlere rağmen demokratik-laik sistem olması ise, bugün Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda Hristiyan demokratların iktidarda olduğu geçişi ile onların da örnek gösterilmesi pekâlâ mümkün. Avrupa ülkeleri Mısır ya da Libya için örnek gösterilmekten rahatsız olabilir ve Ortadoğu halklarının olsa olsa, ancak Türkiye kadar demokratikleşebileceği anlayışına sadık kalabilirler. Bu da Türkiye'yi Ortadoğu açısından üst limit haline getirir; oysa Türkiye, evrensel ölçülere tırmanmayı amaçlayan insanlarla dolu.

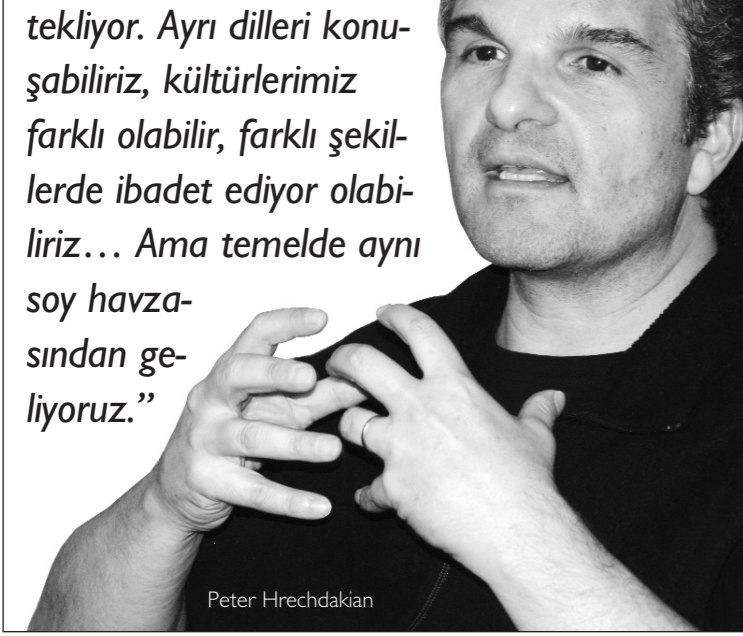
Ortadoğu halkları evrensel ilkeleri benimsediklerinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni esas aldıklarında zaten kendilerine model önermeye, Türkiye'yi de model olma konusunda zorlamaya gerek kalmaz.

bdeedoglu@gsu.edu.tr

“Anadolu ve civarındaki Türkler, Kürtler, Süryaniler, Gürcü, Azeri, İranlı ve Yahudilerle Ermeniler arasında çarpıcı benzerlikler var.

Grup içi alt-gruplaşmalar neredeyse birebir uyuyor.

Grupsal DNA analizleri de bu benzerlikleri destekliyor. Aynı dilleri konuşabiliriz, kültürlerimiz farklı olabilir, farklı şekillerde ibadet ediyor olabiliriz... Ama temelde aynı soy havzasından geliyoruz.”

Peter Hrechdakian

MARAL DINK

2009 yılında bir internet sitesinde başlayan Armenian DNA Project'in yaratıcılarından Peter Hrechdakian, kişilerin DNA analizleri yoluyla akrabalarını bulmalarını amaçlayan bir proje yürütüyor.

Genetik kodların incelenmesiyle Ermenilerin aile soylarına ulaşabilmelerini hedefleyen çalışma, Mark Arslan, Hovann Simonian ve Peter Hrechdakian'in girişimiyle ortaya çıkmış. Hrechdakian, kendisini bu projeye iten şeyin, Ermenilerle ilgili gerçek bir tarih çalışması yapmak arzusu olduğunu söylüyor: “Soykırımın ilgili çok kitap okudum. Olan

biteni çok yakından öğrendim. Hangi şehirde ne tür mekanizmalarla insanların tehcir edilip öldürüldüklerini çok iyi biliyorum. Ama bu tarihin sadece bir dönemi. Oysa geçmiş çok daha karmaşık. Bu proje yoluyla doğrudan insanların, bireylerin tarihiyle ilgilenme imkânı bulduk. Oysa tarihçiler bireye değil, topluma bakıyorlar. Bireyin hangi bölgeden ve aileden geldiğiyle ilgilenmiyorlar. Biz bireylerle ilgili DNA sonuçlarını bir araya getirip incelemek ve ayrıntıya inmek istedik.”

Hrechdakian, tüm Ermenilere açık olan projenin iki önemli amacı olduğunu söylüyor: “Ermeniler dünyanın dört bir yanına dağılmış bir toplum. Yakın

Doğu'ya, İran'a, Pakistan'a, Rusya'ya, Amerika'ya, Avrupa'ya giden Ermenilerin atalarının nereden geldiklerini göstermeyi hedefliyoruz. Yani, hepimiz Hayk'tan mı geliyoruz, yoksa karışmış mıyız? İlkisi, bu çalışma akrabalarını arayan Ermenilere de ışık tutuyor. Kendi sonuçlarını, DNA testini olmuş diğer kişilerin sonuçlarıyla karşılaştırıp, soyaadları değişmiş bile olsa, aralarındaki akrabalık derecesini görebiliyorlar.”

Hrechdakian, 1915'te yaşanan soykırım sırasında ailesini kaybetmiş, yetim kalmış ve bunun sonucunda da yetimhane-de büyümüş anne ve babaların çocukları veya torunlarının da, Armenian DNA Project kanalıyla izlerini kaybetmiş oldukları akrabalarını ulaşmalarını mümkün olduğunu söylüyor. Raymond Harutian Kevorkian ve Vahe Taschian'dan tarih konusunda danışmanlık desteği alan Hrechdakian, testlere katılmanın kısa bir süre içinde artacağını ve bu sayede daha çarpıcı sonuçlara ulaşmanın mümkün olacağını söylüyor.

Hrechdakian, DNA testinin erkeklerde yapıldığında soyda geriye doğru gitme şansının arttığını belirtiyor: “Erkekler XY, kadınlar ise XX kromozomuna sahip. Erkekler Y kromozomunu sadece baba tarafından aldıkları için daha net sonuçlar elde edebiliyoruz. Anne tarafından ise X kromozomu hem anneden hem babadan gelmiş olabilir. Ama değişmeyen kodlar varsa, kadında da geriye gitmek mümkün. Şu ana kadar yaklaşık 350 erkeğin ve 150 kadının DNA'larını inceledik.”

DNA'da ırkla ilgili kodların bulunmadığını söyleyen Hrechdakian, “Bazı Ermeniler test yaptırmaktan çekiniyor, çünkü Türk çıkmaktan korkuyorlar” diyor. Oysa yapılan testin kişinin etnik kökenini belirleme gibi bir özelliği yok: “Bu test sen Ermeni'sin ya da Türk'sün demiyor. Bunu bilmek imkânsız. Türklerin, Lazların, Hemşinlilerin, Kürtlerin, Ermenilerin ve Rumların kodlarına baktık. Hepsinde çok ortak özellikler var. Misal, belki Hemşinlilerin Ermeni olduğunu söyleyebilirsiniz ama bu söylediğinizin bir geçerliliği olmaz, zira hepsinin Ermeni olması mümkün değil. Bu da bizi şu sonuca götürüyor. Hepimiz aynı coğrafyanın insanlarıyız. Bizler Ermeni, Türk ya da Kürt olmadan önce atalarımız ortaktı.”

Baba tarafı Urfalı, anne tarafı ise Antepli olan Hrechdakian'ın dedesi 1895 Urfa katliamında hayatını kaybetmiş. Babası tıp okuduktan sonra Beyrut'ta görev yapmış ve doktor olması sayesinde soykırımın hayatta kalabilmiş. İşleme okuyan Peter Hrechdakian yaklaşık yirmi yıldır eşi ve iki çocuğuyla birlikte Brüksel'de yaşıyor. Ermeniceyi iyi konuşmadığını, kiliseye sık gitmediğini belirten Hrechdakian, diasporada yaşayanlar için asimilasyonun daha kolay olduğunu söylüyor: “Ermenice konuşmazsan, tarihini hem anneden hem babadan gelmiş olabilir. Ama değişmeyen kodlar varsa, kadında da geriye gitmek mümkün. Şu ana kadar yaklaşık 350 erkeğin ve 150 kadının DNA'larını inceledik.”

karışmadığı, genelde kendi aralarında evlendiği için sonuçlar da ilgi çekici.”

Bulguların hangi açılardan ilgi çekici olduğunu soruyoruz Hrechdakian'a. Kısa ve net yanıtlar veriyor: “Anadolu ve civarındaki Türkler, Kürtler, Süryaniler, Gürcü, Azeri, İranlı ve Yahudilerle Ermeniler arasında çarpıcı benzerlikler var. Gruplar arasındaki alt-grup dağılımları neredeyse birebir uyuyor. Grupsal DNA analizleri de benzerlikleri destekliyor. Aynı dilleri konuşabiliriz, kültürlerimiz farklı olabilir, farklı şekillerde ibadet ediyor olabiliriz... Ama temelde aynı soy havzasından geliyoruz.”

Tüm Ermenilere açık olan testi uygulamak çok kolay. www.familytreeDNA.com/public/ArmeniaDNAProject adlı internet sitesinden projeye ilişkin her türlü bilgiyi almak mümkün. Siparişte bulunanlara, posta kanalıyla küçük bir paket içerisinde, kişinin tükürüğünden örnek alınmasını sağlayan çubuklar gönderiliyor. Bu çubuklar yine posta kanalıyla testin yapılacağı merkeze gönderiliyor. Test ücretleri 50 ile 250 dolar arasında değişiyor. Yapılan test sonucunda kişilerin DNA haritaları çıkarılıyor. Bu haritalar yardımıyla, sitenin veritabanındaki diğer kişilerin bilgileriyle bir karşılaştırma yapılıyor ve böylece akraba olma ihtimalleri olan kişiler birbirlerini bulabiliyor. Hrechdakian, henüz 500 gibi az sayıda test yapılmış olmasına rağmen, akrabalarını bulan, hatta daha önceden tanıştığı halde akraba olduğunu testten sonra keşfeden insanlar olduğunu söylüyor.

El konulan altınlar için FED'e dava

Amerika'da faaliyet gösteren Hayots Hişoğutyayn Gazmagerbutyan (Ermeni Bellek Organizasyonu), ABD Merkez Bankası'na (Federal Reserve-FED) Osmanlı hükümetinin 1915'te el koyduğu altınları sorudu. FED'in yanıt vermemesi üzerine, 1915'te Osmanlı hükümeti tarafından Ermenilerden ele geçirilen altın ve diğer varlıklara ilişkin bilgilerin açıklanması amacıyla ABD Merkez Bankası FED'e dava açıldı.

Ermeni Bellek Organizasyonu üyesi Avukat Vartkes Yeghiayan, Organizasyon'un New York'taki avukatları tarafından 7 Mart Pazartesi günü dava

açıldığı haberini doğruladı. Agos'un sorularını yanıtlayan avukat Yeghiayan, İttihat ve Terakki hükümetinin 1915'te el koyduğu altın gibi varlıkların Alman Reichsbank'a yatırıldığını, söz konusu varlıkların daha sonra I. Dünya Savaşı'nın ardından yapılan Versailles Antlaşması'yla ABD ve İtilaf güçlerine geçtiğini belirterek şöyle konuştu: “Amerikan yasalarına göre, her vatandaş devlet kurumlarından bilgi alma hakkına sahip. 'Freedom of information' (bilgi alma özgürlüğü) adı verilen düzenlemeye göre, kurumların arşivlerinde araştırma yapılması, belgelerin incele-

mesi talep edilebilir. Elde edilen verilerin içeriğine dair söz konusu kurumdan açıklama talep edilebilir. Belgelere dayalı olarak dava da açılabilir. Organizasyon, FED'den, 1919'dan sonraki altın ve para transferiyeli ilgili bilgi talep etmişti. Yapılan başvuruya FED tarafından herhangi bir yanıt verilmedi. Müracaat, yasalarla belirlenen resmi süre içinde olumlu ya da olumsuz cevaplanmayarak zımnen reddedildi. Dolayısıyla bilgi alma hakkımızın gasp edilmesinden ötürü dava açıldı. 1919 yılında tonlarca altın FED'in kasasına transfer edilmişti. Bu işleme dair, FED

bünyesinde herhangi bir veri olmaması, arşivlerde belge bulunmaması mümkün değil.”

İncirlik davasında yeni müracaat

Adana'daki İncirlik Üssü de dahil olmak üzere toplam 49.5 hektarlık arazi için Türkiye devleti ile Merkez ve Ziraat bankaları aleyhine geçen Aralık ayında açılan dava hakkında da açıklamada bulunan Yeghiayan, Amerika'da temsilcilikleri bulunan Merkez ve Ziraat bankalarının dava dosyasını kabul etmeyerek Los Angeles Bölge Mahkemesi'ne iade ettiğini söyledi. Dava dosyasının iade edil-

mesi gibi bir adımın hukuki karşılığı bulunmadığını belirten Yeghiayan, söz konusu banka temsilcilikleri hakkında işlem yapılması talebiyle 10 Mart Perşembe günü yeni bir müracaat bulunduğunu bildirdi.

Dosyada belirtilen 30 günlük süreçte, Türkiye'nin Amerika'daki büyükelçisinin Mahkeme Heyeti Başkanı'na bir mektup yazarak, “Bu bizim iç meselemiz. İşimize karşın” mesajı verdiğini belirten Yeghiayan, “Türkiye'de yargıçlara, hâkimlere, yani hukuka müdahale yapılıyor olabilir, fakat Amerika'da böyle bir şey söz konusu olamaz” dedi.

SIFIR NOKTASI

Oral Çalışlar

CHP'nin 'bedelli askerlik' girişimi...

Kılıçdaroğlu yönetimindeki CHP'nin, askerliğin kısıltılmasını ve bedelli askerlik konusunu içeren kanun tasarrısını Meclis'e vermesini, ülkemizin siyasi dengeleri açısından tarihi önemde görüyorum. Hazırlanan tasarı, bu projenin askeri harcamaların sınırlandırılmasını içerdiğini belirtiyor. Bu yeni tavır alışı, CHP'nin ortaya koyduğu en önemli siyaset performansı olarak bile görebiliriz. Militarizm karşısında dik duramamak CHP'nin ve 'mevcut rejim'in temel zaafını, zayıflığını oluşturuyor.

CHP, Baykal yönetiminde 'ordu eksenli muhalefet'in simgesi gibiydi. AK Parti hükümetine karşı mücadelenin, yargı-bürokrasi-asker kıskacı ile gerçekleştirilmesi yönün-

deki ısrar, sadece 'Baykal kaynaklı' değil elbette...

12 Eylül'cü anayasal sisteme göre, Sinema Sansür Kurulu'ndan YÖK'e kadar hemen her alanda askerinin gözetimi vardı. Meclis'ten özgürlüklere ilişkin çıkarılacak her kanun için askerinin direkt veya dolaylı izni gerekiyordu. 301 gibi maddeler, askerinin karşı çıkması nedeniyle değiştirilemiyordu. CHP de Meclis'te bu durumun tam anlamıyla bekçiliğini yapıyordu.

Askerin MGK'daki kayıtsız şartsız egemenliği son dönemde bir ölçüde bozuldu. Militarist gözlemciler birçok kurumdan çıkarıldı. YAŞ'ta hükümetin de etkisi hissedilmeye başladı.

Türkiye'deki siyasi yapının yumuşak karnının hâlâ sistemin yarı-askeri karakteri olduğu söylenebilir. Son dönemdeki davaları ve tutuklamaları askerinin artık çok büyük bir otoritesinin kalmadığı yönünde yorumlayanlar olsa da, Türkiye yarı-askeri siyaset alışkanlığını hâlâ tam olarak aşabilmiş değil.

Nüfusuna oranla en çok askere sahip olan ülkelerden birinin Türkiye olmasına ve bu askerlerin büyük bölümünün angaryada kullanılmasına rağmen, TSK, hâlâ, 'asker sayısının yetersizliği'nden bahsedebiliyor. Orduda 231 bin erin, güvenlik görevinde değil, ordunun angarya

hizmetlerinde kullandığı biliniyor. (Bu konuda yapılan ısrarlı yayınlar sonucunda, hükümet ve Genelkurmay'da yavaş bir kıpırdanma söz konusu olabildi...)

Yeni CHP işaretleri...

CHP'nin geniş kapsamlı bir sivilleşme ve demokratikleşme mücadelesine başlatıp başlatamayacağını hep birlikte göreceğiz. Ancak söylenen söylenmiştir ve kayıt düşülmüştür. Kılıçdaroğlu yönetimindeki CHP, askerinin siyaset üzerindeki ağırlığının kaldırılması yönünde çok kritik bir çıkış yapmış bulunmaktadır.

CHP'nin kısmen de olsa sivil anlayışları savunan bir 'siyaset odağı' konumuna gelmesi durumunda, Türkiye'nin yaşamakta olduğu dönüşüm yeni ve kritik bir derinlik kazanabilir.

Bedelli askerlik projesinin, CHP'nin 'zengin çocukları'ndan yana bir tutum içine girdiği yönünde yorumlanmasını ise yüzeysel bir yaklaşımla olarak görüyorum.

Bedelli askerlik talebi, esas olarak orta sınıftan gelen bir talep. Belli bir yaşa geldikten, belli bir işe sahip olduktan sonra, uzun bir askerlik süreci birçok insan için tam bir yıkım anlamına gelebiliyor. İşler dağılabilir, edinilmiş olan mesleki kazanımlar riske girebilir. Özellikle de, ailelerine bakmakla yükümlü olan bireyler çok dramatik du-

rumlarla karşılaşabilirler. Bedelli askerlik talebi, 'cephe-den kaçan şımarık zengin çocukları'na değil, orta sınıfa özgü bir talep. ('Üst sınıfların ise daha çok dövizlik askerlik seçeneğini tercih ettikleri biliniyor.)

Zengin yoksul fark etmiyor

Durumun böyle olduğu açıkça ortadayken, hâlâ “Zengin çocukları kurtulacak, fakirler kalacak” edebiyatı üzerinden, sözde 'sınıfsal analiz'ler yapılabiliyor.

Bence asıl varılması gereken hedef, zorunlu askerlik sisteminin kalkması ve askerliğin profesyonelleşmesi. Askerliğin kısıltılması, asker sayısının azaltılması ve -bazı kesimler rahatsız edilebilir de- bedelli askerlik, belli bir yaşın üstündekilere askerlik affı gibi uygulamalar, bu hedefe yönelik küçük ama gerekli adımlar olarak değerlendirilebilir.

Kaldı ki, zengin yoksul çok da fark etmiyor. Çoğunluk gönüllü olarak askere gitmek istemiyor. Bu isteksizlik aslında militarizmden uzak bir ruh halini de yansıtır.

Demokratik ve özgürlükçü duruş, 'sosyal-demokrat' duruş, militarist yapının temel olan zorunlu askerlikten yana olamayacağı gibi, zorunlu askerliğin yarattığı toplumsal basıncı geçici ve kısmi olarak da olsa hafifletecek formüllere de karşı olamaz.

oralcalislar@gmail.com